

บทที่ ๑

ราชาศัพท์

ราชาศัพท์ ถ้าแปลตามศัพท์ หมายความว่า เป็นศัพท์สำหรับพระราชา แต่ที่จริงแล้วไม่ได้หมายถึงเฉพาะพระราชา หมายถึงศัพท์ที่ใช้แก่บุคคลที่ควรเคารพ นับแต่พระราชาลงมาถึงเจ้านาย พระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนคนธรรมดาสามัญด้วย ในบทนี้จะกล่าวถึงแต่ราชาศัพท์ที่ใช้เฉพาะพระราชา กับเจ้านายเท่านั้น

ที่เรียกว่าศัพท์สำหรับพระราชา มิได้หมายความว่าพระราชาหรือเจ้านายเป็นผู้ใช้ถ้อยคำเช่นนี้ ผู้ใช้ราชาศัพท์คือผู้ที่ต่อยกว่าทั้งศักดิ์และวัย ส่วนมากหมายถึงสามัญชนที่จำเป็นจะต้องใช้ภาษาเพื่ตูลพระราชาหรือเจ้านาย

อันราชาศัพท์นี้มีใช้แทบทุกภาษา แต่ไม่มีภาษาใดจะกำหนดไว้ละเอียดลออ ทั้งศัพท์ที่ใช้และแบบแผนการใช้เท่าของเรา จนดูเหมือนว่าถ้าจะถือราชาศัพท์เป็นภาษาพิเศษต่างหากจากภาษามาตรฐานที่เราใช้อยู่ก็ น่าจะทำได้ เพราะมีถ้อยคำที่ใช้ มีวิธีใช้ที่อาจนับเป็นภาษาอีกภาษาหนึ่งได้

ที่มาของถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์

ด้วยเหตุที่ราชาศัพท์เป็นเรื่องเกิดขึ้นภายหลัง หลังจากที่มีการปกครองบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบพ่อปกครองมาเป็นแบบเจ้าผู้ครองกับไพร่บ้านพลเมือง ถ้อยคำที่ใช้จึงไม่ใช่คำดั้งเดิมอย่างคำพื้นฐานของภาษา จำเป็นต้องมาสร้างขึ้นใหม่ การสร้างนั้นก็กันไปเช่นเดียวกับการสร้างคำอื่นๆ ใช้ในภาษา คือ

๑. ยืมคำภาษาอื่นมาใช้

๒. นำคำภาษาอื่นมาสร้างใหม่ตามแบบคำประสม

คำที่สร้างใหม่มักจะสร้างจากคำยืมจากภาษาอื่นยิ่งกว่าจะสร้างจากคำไทยด้วยกัน เห็นจะเป็นด้วยว่า คำไทยๆ ถือเป็นคำธรรมดาสามัญ ใครๆ ก็ใช้ได้ ไม่มีลักษณะพิเศษสมควรใช้แก่ผู้ที่เราเคารพนับถือ แต่ถ้าจะนำคำไทยมาใช้ก็ต้องมีวิธีตกแต่งให้เป็นราชาศัพท์ขึ้นมาด้วยวิธีต่างๆ คำที่ตกแต่งให้เป็นราชาศัพท์นั้นมีแต่ความวมกับคำกริยาเท่านั้น ที่มาของราชาศัพท์สรุปแล้วมีดังนี้ คือ

๑. เป็นคำไทย จะต้องมีคำ พระ หรือ พระราช นำหน้าเพื่อตกแต่งให้เป็นราชาศัพท์ ได้แก่

คำนาม

อริษวระร่างกาย พระเจ้า (หัว เฉพาะพระเจ้าแผ่นดิน) พระรากชวัญ (ไหลปลาร้า)

เครื่องญาติ พระพี่นาง พระเจ้าพี่ยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ

เครื่องใช้ พระเต้า พระอู่ พระสำอาง พระแท่น พระที่ พระที่นั่ง พระเก้าอี้ พระตะพาน (หมอน้ำ) พระขี้กู่ (ที่นอน)

คำกริยา

๑) ใช้ ทรง นำหน้ากริยา เช่น ทรงขับรถยนต์ ทรงเล่นกีฬา

๒) ใช้ ทรง นำหน้านาม มีความหมายต่างไปบ้าง คือ ทรงม้า (ขี่ม้า) ทรงช้าง (ขี่ช้าง) ทรงเครื่อง (แต่งตัว) ทรงเครื่องใหญ่ (ตัดผม)

๒. เป็นคำประสม ในลักษณะต่างๆ คือ

ก. คำไทยประสมกัน ได้แก่ รับสั่ง(พูด) ห้องเครื่อง (ครัว) เครื่องต้น

ข. คำไทยประสมกับคำต่างประเทศที่ใช้เป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว

๑) ใช้เป็นนาม น้ำพระเนตร มุลพระชีวหา (ลินไก่อ) บั้นพระองค์(เอว) พานพระศรี ร่องพระบาท รถพระที่นั่ง ถุงพระหัตถ์ ถุงพระบาท น้ำพระทัย

๒) ใช้เป็นกริยา ทอดพระองค์ เข้าพระที่ ทอดพระเนตร ส่นพระทัย เอาพระทัยใส่

๓. เป็นคำยืมจากภาษาอื่น

ก. คำยืมจากบาลีสันสกฤต แม้เราจะนับถือภาษาทั้งสอง เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนาพุทธและพราหมณ์ แต่เมื่อยืมมาใช้เป็นราชาศัพท์ก็ยังคงเติมคำ *พระ* หรือ *พระราช* เข้าข้างหน้าคำอีกด้วย

คำนาม

อวัยวะร่างกาย พระเศียร พระเกศ พระนลาต พระพักตร์ พระเนตร พระนาสิก พระกัมโบล (แก้ม) พระกรรณ พระหู พระโขนง พระทนต์ (เขี้ยว) พระมัสสุ (หนวด) พระทนต์ พระชีวหา พระองค์ลี (นิ้ว) พระโคปดกะ (ตาตุ่ม) พระหทัย (หัวใจ) พระทัย (จิตใจ) พระปัสพาสะ (ปอด)

เครื่องญาติ พระชนก พระชนนี พระเชษฐภคินี พระโอรส พระธิดา พระภาติไนย พระนัดดา พระปนัดดา (เหลน) พระอัยกา (ปู่ ตา) พระอัยยิกา (ย่า ยาย) พระมาตุจฉา (ป้า น้า) พระปิตุจฉา (ป้า อาหญิง) พระมาตุลา (ลุง น้าชาย) พระปิตุลา (ลุง อาชาย) พระสัสสุ (แม่พี่ แม่ยาย) พระสัสสุระ (พ่อพี่ พ่อตา)

เครื่องใช้ พระราชอาสน์ พระราชสาล์ พระราชพาหุ

คำกริยา

สวรรคต ทิวคต พิโรธ ประทาน นิพนธ์ ทรงพระอักษร ทรงพระเมตตา ทรงพระราชนิพนธ์ (แต่งหนังสือ)

ข. คำยืมจากภาษาเขมร เขมรกับไทยเคยมีความสัมพันธ์กันช้านานทางการเมือง ความนิยมยินดีในทางภาษาย่อมต้องมีเป็นธรรมดา คำราชาศัพท์จึงมีไม่น้อยที่ยืมมาจากภาษาเขมร

คำนาม

อวัยวะร่างกาย พระเพลา พระศก พระชนอง (หลัง)

เครื่องใช้และอื่นๆ พระแสงกรรบิด (มีด) พระแสงกรรไกร (กรรไกร) พระขนน พระเขนย พระกระยาเสวย กระแสพระราชดำรัส (คำพูด) พระราชดำเนิน พระราชดำริ เครื่องพระส่าอวาง พระตำหนัก ฉลองพระองค์

คำกริยา

เสวย เสด็จ ประทับ บรรทม โปรด ทรงพระสรวล ทรงพระสำราญ กั้นแสง กั้ว ถวาย ทรงพระราชดำริ

ค. คำยืมจากภาษามลายู

คำนาม

น่าจะได้แก่ พระศรี จาก sireh แปลว่า ไบพลู

ลักษณะของราชาศัพท์

๑. มี ทรง นำหน้าคำกริยาที่เป็นคำไทย เช่น ทรงเล่น ทรงออกกำลัง

๒. มี ทรง นำหน้าคำนามที่เป็นคำไทยให้เป็นกริยา เช่น ทรงม้า ทรงช้าง ทรงเรือใบ

๓. มี ทรง นำหน้าราชาศัพท์ที่เป็นคำภาษาอื่น ใช้เป็นคำกริยา เช่น ทรงพระอักษร ทรงพระสภาราญ ทรงพระราชนิพนธ์

๔. มีคำไทยนำหน้าราชาศัพท์ที่เป็นคำภาษาอื่น ใช้เป็นคำนาม เช่น ชัยพระพิภดร์ กุญพระบาท กุญพระหัตถ์

๕. มีคำไทยนำหน้าราชาศัพท์ที่ได้มาจากภาษาอื่น ใช้เป็นคำกริยา เช่น ทอดพระเนตร

๖. มีคำภาษาอื่นนำหน้าราชาศัพท์ ใช้เป็นคำนาม เช่น จลองพระองค์ จลองพระหัตถ์ จลองพระบาท จลองพระเนตร (จลองเป็นคำเขมร) มุลพระชีวหา (มุล คำบาลีสันสกฤต)

๗. มีคำ ต้น หรือ หลวง ลงท้ายคำนามหรือกริยา เช่น เสด็จประพาสต้น พระแสงปืนต้น เครื่องต้น รถหลวง เรือหลวง

๘. เปลี่ยนชื่อผักและอาหารบางอย่างให้ฟังสุภาพ ใช้เป็นราชาศัพท์ เช่น ผักกระเจด-ผักธนูอน ผักบั้ง-ผักทอดยอด ดอกสลิด-ดอกขจร ปลาสลิด-ปลาใบไม้ ปลาช่อน-ปลาหาง

การจำแนกคำที่ใช้ในราชาศัพท์

คำที่กำหนดให้เป็นราชาศัพท์มีทุกชนิด เช่นเดียวกับคำที่ใช้ในภาษาสามัญ คือมีทั้งคำนาม สรรพนาม กริยา วิเศษณ์ และลักษณนาม

๑. คำนาม

ก. คำนามทั่วไป ที่เรียกสามัญนาม ได้แก่คำเรียกเครื่องญาติและอวัยวะร่างกาย ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ข. คำนามเฉพาะ ที่เรียกวิสามัญนาม แบ่งออกเป็น

๑) วิสามัญนามที่เป็นนามเดิมขึ้นเจ้านาย

ได้แก่

ก) ที่มีค่านำหน้าชื่อแสดงเครือญาติกำกับไว้ เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

ข) ที่มีคำบอกชั้นของเจ้านายกำกับ เช่น เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า

ค) วิสามัญชนนามที่เป็นราชทินนาม มีคำบอกตำแหน่งชั้นกรม เช่น กรมขุน กรมหลวง นำหน้าพระนามกรม

๒. คำสรรพนาม

มีจำเพาะบุรุษสรรพนาม แยกไปตามฐานันดรและเพศของผู้พูด ผู้ที่เราพูดด้วย และผู้ที่เราพูดถึง ดังนี้

	หญิง	ชาย
บุรุษที่ ๑ (ผู้พูด)	หม่อมฉัน ข้าพระพุทธเจ้า	ข้าพระพุทธเจ้า เกล้ากระหม่อม กระหม่อม
บุรุษที่ ๒ (ผู้พูดด้วย)	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ใต้ฝ่าละอองพระบาท ใต้ฝ่าพระบาท ฝ่าพระบาท หม่อม คุณหญิง คุณ	ท่าน คุณชาย
บุรุษที่ ๓ (ผู้พูดถึง)		พระองค์ พระองค์ท่าน เสด็จ

๓. คำกริยา

ที่กำหนดขึ้นใหม่เป็นคำกริยาโดยเฉพาะมีไม่มากนักดังกล่าวแล้ว แต่เมื่อต้องการจะใช้คำให้พอแก่ความต้องการ ก็ต้องแต่งใหม่ด้วย

การใส่คำ ทรง หรือ ทรงพระ ทรงพระราช นำหน้า

คำที่ใช้ ทรง นำหน้าต้องเป็นคำไทย หากเป็นคำบาลีสันสกฤต หรือเขมรไม่ต้องใช้ ทรง บางท่านกล่าวว่า ทรง ใช้กับกริยาที่มีการเคลื่อนไหวเท่านั้น

คำที่ใช้ ทรงพระ หรือ ทรงพระราช นำหน้า เป็นคำนาม โดยมาก เมื่อตกแต่งด้วย ทรงพระ หรือ ทรงพระราช แล้ว กลายมาเป็นคำกริยา เช่น ทรงพระอักษร ทรงพระราชดำริ

๔. คำวิเศษณ์

มีแต่คำรับ ซึ่งแยกไปตามเพศและฐานันดรของผู้พูดและผู้ฟัง เช่นเดียวกัน

<u>หญิง</u>	<u>ชาย</u>
เพคะ	พระพุทเจ้าข้าขอรับ
เพคะ	พระพุทเจ้าข้า
เพคะ	พะยะค่ะ
เพคะ	ขอรับกระหม่อม

๕. คำลักษณนาม

ใช้ องค์ กับ พระองค์ เฉพาะคำที่ใช้เกี่ยวกับร่างกายส่วนต่างๆ หรือเครื่องใช้ของท่าน เช่น พระทนต์ ๓-๓ องค์ ปราสาท ๒ องค์

การใช้ราชาศัพท์

นอกจากจะกำหนดคำขึ้นใช้ดังกล่าวแล้ว ก็ยังกำหนดวิธีใช้คำ บางคำ วิธีพูดในโอกาสต่างๆ อีกด้วย ดังนี้

การใช้คำขอใบ

กล่าวแก่พระราชา ใช้ว่า

รู้สึกขอบพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ

กล่าวแก่เจ้านายชั้นสูง ใช้ว่า

รู้สึกขอบพระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าฯ

กล่าวแก่เจ้านายชั้นรองลงมา ใช้ว่า

ขอบพระทัย

การขออนุญาต

กล่าวแก่พระราชฯ ใช้ว่า ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
กล่าวแก่เจ้านาย ใช้ว่า ขอประทานพระอนุญาต

การกล่าวเมื่อถวายของ

กล่าวแก่พระราชฯ

ใช้ว่า ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย (ของเล็ก)

ใช้ว่า ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวาย (ของใหญ่)

กล่าวแก่เจ้านาย ใช้ว่า ขอประทานถวาย

การเพ็ดทูล

๑. การกราบบังคมทูล ต้องขึ้นต้นว่า

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ...

ลงท้ายว่า

ด้วยเกล้าฯ ขอเดชะ

๒. เมื่อรับคำ กล่าวว่า

พระพุทธเจ้าข้าขอรับรับใส่เกล้าฯ...

ลงท้ายว่า

พระพุทธเจ้าข้า

๓. เมื่อเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะกราบทูล

ต้องกล่าวออกตัวก่อน ใช้ว่า

ไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณา

๔. เมื่อจะกล่าวถึงตนเองว่าตนเองสบายดี ใช้ว่า

เดชะพระบารมีปกเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสุขสบายดี

๕. เมื่อทำสิ่งใดพลาดพลั้งจะแสดงความเสียใจ ต้องกล่าวว่า

พระราชอาญาเป็นล้นเกล้าฯ

หรือ

พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานอภัยโทษ